

Ivan Fuček

U SEKULARIZIRANOM SVIJETU

Mi smo uvijek naivni kad mislimo da znamo u kojem svijetu živimo, kad mislimo da poznajemo njegova ustrojstva, nade i strepnje, istodobnu koegzistenciju u vremenu različitih povijesnih naslaga. Zbog svojih pojedinačnih povijesnih ograničenja svatko od nas poznaje samo mali slučajni dio ovoga svijeta. Mi, nadalje, mislimo da znamo tko su ljudi kojima se Crkva obraća u svojoj religiozno-spasiteljskoj misiji i osim toga u doprinosu koji ona pruža da se poboljšaju sudbina svijeta i budućnost društva. Stvarno mi te ljude ne poznajemo. Najviše poznajemo samo neku pojedinačnu skupinu među kojima i s kojima naš često »zakašnjeli mentalitet« malograđanštine stupa u dodir. »Dovoljno je osjetiti ton, perspektive, odabiranje teme u riječima naših crkvenih poruka da se upitamo koji ljudi mogu ove riječi adekvatno shvatiti i jednostavno prihvatiti. U tim se situacijama nerijetko vidi da Crkva, unatoč svojoj odličnoj volji, ne poznaje dovoljno današnjeg čovjeka« (K. Rahner).

Međutim, naša je tema ovdje strogo ograničena na fenomen i na proces sekularizacije u današnjem svijetu, ukoliko taj proces u praksi znači »udaljivanje od Crkve«, logično, od njenog učenja, od Krista, od Boga. Ne govorimo ovdje o ateističkom poimanju svijeta u njegovim mnogostrukim oblicima (K. Marx, predstavnici dijalektičkog materijalizma). Ne govorimo ni o svijetu bez vjere u smislu D. Bonhoeffera. Ne govorimo ni o »teologiji smrti Boga«. Isto tako ne raspravljamo o vrijednosti nereligioznog objašnjavanja biblijskih pojmova (Ebeling). Ne mislimo ni raspravljati o »svjetovnom svijetu kao takvu« u smislu J. B. Metz. Izričito ne govorimo ni o pristupu svijeta njegovoj zrelijoj dobi. Govorimo striktno i jedino o sekularizaciji kako je danas u svijetu doživljavamo, o njenim pozitivnim i negativnim rezultatima, te o svom stavu prema tim rezultatima.

Svima je već poznato što se želi kazati izrazom »sekularizacija«. Taj izraz neizravno potječe od latinske riječi »saeculum«, a izravno od engleske »secular«, što znači »laički« u opreci s religiozan, »svet«. Izrazom se označuju dvije stvari: fenomen sekularizacije i proces sekularizacije.

Fenomen sekularizacije zgodno promatramo pod tri vidika. Prvi vidik ili značenje tog fenomena susrećemo u tvrdnji da su čovjekov razum i slobodna volja zadnja i jedina norma njegove misli i njegova djelovanja. To znači: čovjek je posve autonomno biće, neovisno u svom mišljenju, u životu i u svojim planovima. Neovisan je od Crkve i od Boga. Ili, drukčije kazano: neovisan je i od vrhovnog Bića i od bilo kakve transcendentalne norme djelovanja. Drugo što nam donosi fenomen sekularizacije jest tvrdnja da je svijet korjenito, u srži »profan«, dok je čovjek jedini njegov gospodar. Čovjek ima posvemašnju odgovornost za vlastito određenje i za određenje svijeta. Sam ima dovoljno energije da ostvari sama sebe i da poboljša svijet, pa tako nema potrebe da se utječe Božjoj pomoći, za koju, uostalom, nema ni mjesta na svijetu. Čovjeku je dostatno uteći se svojim znanstveno-tehničkim dostignućima da bi našao rješenje svih svojih problema. I treće, fenomen sekularizacije iznosi tvrdnju da su svjetovne »vrijednosti« (*valores mundani*) jedine i vrhovne vrijednosti ljudske egzistencije. Tako taj svijet svu svoju realnost posjeduje u samome sebi sve do iscrpljenja svih pozitivnih mogućnosti. To drugim riječima znači da se taj svijet realizira sav u »jednodimenzionalnosti« ovozemnoga ljudskog života.

Gornje tri tvrdnje, na koje se uglavnom svodi fenomen sekularizacije, dovele su pomalo do negiranja Boga i do negiranja religije kao »vrijednosti«. Ne niječe se odmah da Bog postoji (Božja se egzistencija, međutim, pušta po strani), ali se niječe da Bog i religija, odnosno vjera, imaju bilo kakvu vrijednost za sadašnjeg čovjeka. Oni za svijet — kakav je sada — više ništa ne znače. Bog i religija su za sekularizaciju »irelevantni«. S njima se ne računa. Ne mogu biti više zanimljivi. Pače, to su sile koje otuduju, alijeniraju čovjeka od njega samoga, i treba da se čovjek na svaki način od njih oslobodi. Fenomen sekularizacije je suvremeni moderni fenomen, ali on rezultira kao finale dugog povijesnog procesa.

Proces sekularizacije kroz epohe povijesti razvijao se u dva smjera. S jedne strane je čovjek uvijek s novim i većim naglaskom afirmirao vrijednosti u samom sebi, neovisno od bilo kakva odnosa prema vrhovnom Biću, afirmirao je jednako svjetske i zemaljske vrijednosti, oslobodivši ih tako od »bezvrijednosti« religije i njenih zasada. Religija je pre naglašavala religiozne i vrhunaravne vrednote i time se nametnula profanim vrijednostima te ih potisnula. S druge strane, čovjek se potrudio da tim svojim vrednotama prihvati autonomiju ili neovisnost od religije i od Crkve, pošto ih je oslobodio od religiozna ili crkvena »tutorstva« i »kontrola«. Tim je sekularizirani čovjek nastojao stignuti Crkvu na sve uži prostor, elimini-
rajući pomalo svaki njezin utjecaj na politički i na socijalni, na ćudoredni i kulturni život.

Kako da s kršćanskog stajališta ocijenimo fenomen i proces sekularizacije? Svakako, stojimo pred kompleksnim problemom koji u sebi skriva i pozitivne i negativne elemente. Negativni elementi prevladavaju i naš se sud neće moći jednostavno opredijeliti u nekom razmjernom smislu za »da« i za »ne«. Potrebno je da pridemo stvarima vrlo objektivno i kritički.

Jedan od najvažnijih pozitivnih vidika sekularizacije jest novo traženje autonomije zemaljskih vrednota. U prošlosti je bila tendencija da se »profano« utopi u »svetome«, pa da se zemaljskim i profanim vrednotama ne prizna vlastita vrijednost. Tako su, na primjer, filozofija, umjetnost, kultura općenito, politika imale vrijednost i stanovito dostojanstvo ukoliko su bile stavljene u službu religije, dok same u sebi nisu imale nikakve vrijednosti. Drugim riječima, »taj i takav svijet« nije u samome sebi imao neki smisao, nego je vrijedio ukoliko bi služio kao »sredstvo« da se postigne prava svrha, prava realnost, koja se nalazi iznad i onkraj njega. Svijet je u samome sebi bio »taština nad taštinama i sve je tašina« (Prop 1, 2; 12, 8), kako se sa svetim piscem izrazio i pisac knjižice *Nasljeduj Krista*. Najveća je mudrost kroz prezir svijeta težiti za nebeskim kraljestvom.

Protiv takve tendencije da se ono što je svjetovno i profano odbaci i prezre sekularizacija snažno reagira. U kršćanskom vidu gledanja ta je reakcija mnogome i opravdana. Nije li istina da je i svijet, prema tome i ono što nazivamo »profanim«, da su realnosti proizašle iz ruke Stvoriteljeve? Bog je tim realnostima dao njihovu vlastitu strukturu, vlastiti poredak, vlastite zakone razvojnih procesa, dapače i vlastite vrijednosti, unutrašnje vrijednosti koje ne smije nitko podcijeniti ili čak prezreti. To znači da te vrijednosti posjeduju svoju vlastitu autonomiju i »per se« — po sebi ili po svojoj naravi da ne služe drugim stvarnostima višega reda. Te profane stvarnosti su, dakle, vrijednosti u sebi, a nisu čista »sredstva« za više ciljeve. U tom smislu treba kazati da su i ekonomija, i politika, i kultura, i umjetnost, i filozofija, i znanost . . . autonomne realnosti, nezavisne od religije i vjere, i da imaju vlastite strukture i vlastite zakone razvojnih procesa, koje religija i vjera treba da poštuju. To znači da bilo koji čovjek, da i kršćanin može svoj život posvetiti tim vrijednostima a da time ne čini ništa nevrijedno. Tako na biblijskoj i koncilskoj podlozi, osobito na temelju konstitucije *Gaudium et spes*, kršćanin treba da prizna profanim realnostima vrijednost i opravdanu neovisnost. »Ako pod autonomijom«, čitamo u citiranoj konstituciji, »ovozemnih stvarnosti razumijevamo da stvorene stvari, pa i sama društva imaju vlastite zakone i vrijednosti koje čovjek mora pomalo otkrivati, primjenjivati i sređivati, onda je sasvim opravdano zahtijevati takvu autonomiju: to je ne samo zahtjev ljudi našeg vremena nego to odgovara i volji Stvoritelja. Sve, naime, stvari već time što su stvorene imaju svoju konzistenciju, istinu, dobrost, vlastite zakone i ustrojstvo; to čovjek mora poštivati tako da pojedinim znanostima ili umijećima prizna njihove vlastite metode. Stoga se metodičko istraživanje ni u jednoj struci, ako se vrši doista znanstveno i po moralnim

načelima, nikad neće stvarno protiviti vjeri, jer profane i vjerske realnosti imaju izvor u istome Bogu. Štoviše, onaj koji nastoji ponizno i ustrajno prodirjeti u tajnu stvari, njega, a da toga i nije svjestan, kao da vodi ruka Boga, koji uzdržava sva bića i čini da budu ono što jesu. Neka nam zato bude slobodno požaliti neke stavove, kojih je nekada bilo i među samim kršćanima zbog toga što nisu dovoljno shvatili opravdanu autonomiju znanosti. Ti su stavovi, postavši izvorom napetosti i sukoba, mnoge duhove doveli do toga da smatraju da se vjera i znanost protive jedna drugoj» (GS 36).

Dakako, to priznanje ne isključuje upravljenost profanih i zemaljskih realnosti prema Bogu kao zadnjoj svrsi, niti takva upravljenost lišava zemaljske vrijednosti njihove autentičnosti, nego je samo povećava i daje im puninu. »Ako se pod 'autonomijom vremenitoga' razumijeva da stvorene stvari ne ovise o Bogu i da njima može čovjek raspolagati bez obzira na Stvoritelja, svatko tko vjeruje u Boga uviđa neispravnost takva stava. Stvorenje, naime, bez Stvoritelja iščezava. Uostalom, svi koji vjeruju, pripadali oni bilo kojoj religiji, uvijek su čuli njegov glas i očitovanje u govoru stvorenja. Štoviše, kad je Bog zaboravljen, stvorenje postaje neshvatljivo« (GS 36).

Drugi pozitivan vidik sekularizacije jest činjenica da je taj fenomen i taj proces u svijetu pomogao i kršćanima i samoj Crkvi da postane svjesna opasnosti i napasti od integrizma kome je kršćanin izložen i kome je u prošlosti nasjedao. O čemu se radi? Integrizam je tendencija koja smatra da se sva istina, sve dobro, da se sve vrijednosti nalaze isključivo i jedino u krilu kršćanstva tako da je izvan kršćanstva zapravo sve zabluda, zlo, grijeh, nevrijednosti. Nije potrebno spominjati da je tim i takvim idejama bio voden i sam sv. Augustin, kao i toliki drugi, koji su kroz stoljeća neadekvatno tumačili da se »izvan Crkve nitko ne spasava«. Smatralo se da je jedino kršćanska vjera kadra dati ispravan odgovor na sve probleme čovječanstva, da je jedino ona sposobna dati inicijative i direktive. Prema tome, sva ostala realnost treba da je podvrgnuta sudu Crkve, učiteljice istine. Ali ne samo to, nego iz istih vidika i razloga sva realnost, pa također i profana i svjetovna, treba da je podvrgnuta njenom nadzoru, bar s obzirom na kulturno i moralno djelovanje čovjeka. Pa ako smo zaista lojalni i iskreni, moramo posve otvoreno reći da je, nažalost, kroz duga stoljeća Crkva bila u takvoj opasnosti od integrizma.

Tako integrizam pretpostavlja da je Crkva uvijek i svuda dovoljna za sve ono što je vrijedno i važno. Imajući u vidu ono što je po moralu dopušteno i što je nemoralno, Crkva bi konkretno morala odrediti što svijet mora »hic et nunc« činiti, ona bi trebala da vrši stvarni autoritet vlasti nad svijetom. Međutim, može li lako ili može li uopće ona riješiti neka goruća pitanja modernog svijeta, kao što su: prijetnja od atomskog razaranja, pitanje demografske eksplozije itd.?

Možemo se upitati ima li integrizam pravo da učini još jednu prešutnu pretpostavku, ne više »izravnu«, nego »neizravnu vlast nad svijetom« time što Crkva »ratione peccati« — kad se radi o grijehu, ima pravo i

dužnost da kaže svoju riječ u svim dimenzijama ljudske i društvene egzistencije? Da Crkva u nekim situacijama kaže svoj »ne«, u tu se njenu legitimnost ne može posumnjati. No gotovo je redovito tako da proklamiranje općih načela ne rješava konkretnih situacija, pa nerijetko Crkva ne može apsolutnom točnošću odrediti moralnost odluke koju bi trebalo donijeti, a pogotovo to ne može za svaku nastalu novu situaciju. Uostalom, to Crkva i ne želi, pa i onda kad s pravom naglašava obvezatni karakter svojih načela, ona nipošto nije niti želi da bude integralan vodič ljudskoga i ćudorednoga u svijetu, jer ona i nije ono »sve« ljudskog i ćudorednoga u svijetu, nego samo element — neka bude i najuzvišeniji! — toga »svega«. A ono svjetsko »sve« po svojoj je prirodi pluralistično i polivalentno zbog povijesnog položaja koji se ne može potpuno obuhvatiti na jedinstveni način; prema evanđeoskim načelima i prema prirodnom zakonu, prema stvarnoj konkretnoj odluci, svakiput specifičnoj, ali uvijek podložnoj jednoj moralnoj obvezi. Traženo i ostvareno jedinstvo tih različitih elemenata u stvarnoj djelatnosti ne potpada pod sud Crkve, nego samom Bogu. Inače, zašto bi Crkva izbjegavala da dade ćudoredan sud o politici Sjedinjenih Država u Vijetnamu? Kad bi to mogla učiniti, morala bi to uraditi. »Crkveni integrizam ne samo da se nije nikada u praksi pokazao izvodljiv nego je i lažan« (K. Rahner).

Tu je zasluga sekularizacije, koja je ne samo oslobodila »profano« od nekog tutorstva »svetoga«, nego je i samoj Crkvi omogućila potpunu autonomiju, pomogla joj je da se oslobodi od čitave serije kompromisa koje je činila s profanim i sa svjetovnim, što je oslabljivalo njenu misiju i zamagljivalo samo lice Crkve. Tako u isto vrijeme, kad je Crkva nastojala »posvetiti« svijet i nekako ga apsorbirati u vjeri, svijet je nastojao Crkvu »posvjetovnjačiti« i apsorbirati je u profanome. U tom je procesu dolazilo do raznih neprikladnih miješanja svetoga i profanoga. Sad je situacija takva da sama Crkva oslobađa svijet od svoje vlastite zaštite i konstantno ga prepušta njegovoj svjetovnosti i njegovoj odgovornosti. U toj sekularizaciji, koju je sada i sama Crkva u tom smislu poduzela, Crkva pruža svoju milost i svoja načela, svoje posljedne horizonte, a svijet je onaj koji mora rukovoditi tim ljudskim djelovanjem na svom tlu i u granicama svoje vlastite odgovornosti.

Treba da budemo istinoljubivi pa da otvoreno kažemo da u prošlosti Crkva umnogome nije pravo vidjela niti priznavala razloge zbog kojih bi politika, ekonomija, znanost, pravo, kultura i tako dalje mogle slijediti svoje vlastite razvojne procese u okviru isto tako vlastite autonomije. Istina je da su, s druge strane, nereligiozni ljudi i ateisti išli ne samo za autonomijom profanih realnosti nego su nastojali da i Boga izbace iz ljudskog života, a profane vrijednosti da podignu na nivo apsolutnih vrijednosti nezavisnih i od Boga i od ćudorednog zakona.

Sve je to bilo važno da se rekne. Crkva danas više ne ide za tim da pretoči ono što je profano u sveto niti da se svijetu i njegovim realnostima postavi u smislu neke kontrole ili tutorstva. Ona prije svega ide za

tim da bude kršćansko nadahnuće profanome i svjetovnome, da bude u funkciji prosvjetljivanja svijeta, da stoji otvoreno kritična prema zlu u svijetu (usp. GS 60—63).

Negativni vidici

Danas se nade sve više pisaca i govornika koji u procesu sekularizacije i ne vide nego samo pozitivne vidike. To bi bilo neadekvatno i, budi-mo otvoreni, opasno. Treba da s punim intelektualnim poštenjem kažemo istinu. Sekularizacija je bar po svojoj tendenciji areligiozna. Ona se ne zadovoljava time da proklamira neovisnost zemaljskih stvarnosti, nego niječe ili želi zanijekati da te stvarnosti imaju odnos ovisnosti prema Bogu. Pa tako autonomija ljudskih vrednota, od svoje relativnosti prelazi u apsolutnost. »Svijet«, »profano«, »ljudsko« postaje apsolutno, sebi dostatno, zatvara se u samo sebe, u čistu imanenciju, u horizontalu. Svijet i čovjek u njemu su »oslobođeni«. A Bog je osuđen da pođe sa svijeta, da se na svaki način ukloni, jer se pokazao kao čovjekov neprijatelj i konkurent. Bog čovjeku skućuje slobodu, nezavisnost i autonomiju njegovih zemaljskih projekata.

Sekularizacija, nadalje, nije zadovoljna time da se od Crkve distancira i da se bori protiv tendencija Crkve koje je pokazivala u smislu integriteta, nego niječe ili nastoji nijekati Crkvi pravo na opstanak i na izvršavanje njenih specifično vjerskih zadataka. Sekularizacija je Crkvu spremna primiti samo utoliko ukoliko ova doprinosi vremenitoj dobrobiti društva. Sekularizacija nije zadovoljna time da se bori protiv religije, odnosno protiv vjere, gledajući u njima oblik otuđivanja čovjeka (*alijena-cija*), nego nastoji iznutra obezvrijediti dotične vrijednosti. Sekularizacija nastoji pokazati čovjeku unutrašnju bezvrijednost, podljudski karakter religioznog i dokazati mu kako je sve to velika kimer, obmana i ludost. Tako je već Nietzsche vjeru proglasio plodom razočaranja, a Freud plodom sublimacije infantilne seksualnosti. Drugi su je proglasili plodom straha ili nečim što služi kao bijeg u utjehu od zala i nedaća života.

Ako ne teoretski, praktički sekularizacija postaje identična s takozvanim »sekularizmom«, što znači sa zatvaranjem, ograđivanjem, bijegom od Boga, s odbacivanjem transcendentalne dimenzije života, štoviše, s pozitivnim ateizmom. Pa i onda, izražavaju se neki suvremeni autori, kad sekularizacija ne poprima oblike sekularizma, uzvisivanjem čovjeka, svijeta i svjetovnih vrednota, time što se sve koncentrira na te vidike svijeta i svjetovnog isključivo, upravlja pozornost i težnje čovjeka, stvara atmosferu i klimu koja je sva u naravnome, da ne kažemo u naturalizmu. Kad se govori o »horizontalizmu« suvremene misli, onda se nerijetko misli na tu karakteristiku sekularizacije. Onaj koji trajno živi u takvoj klimi lako zaboravlja Boga, nadzemaljske vrijednosti, religiozna i vrhunaravna dobra. Što je još negativnije, čovjek koji trajno živi u klimi sekularizacije, u opasnosti je da sve spomenute vrhunaravne vrednote malo-pomalo počne smatrati beznačajnima, to jest takvima koje više nemaju vrijednosti za ljudski život, štoviše, kao štetne po razvoj i progres »zemaljskog grada« (H. Cox).

Događa se da i sam kršćanin u takvoj klimi pomalo izgubi smisao za duhovne vrednote. One mu postaju irealne i postupno se rasplinjuju u ništa ili još nekako ostaju u pozadini kao neke sjene, ne više vrijednosti koje bi pokretale životom. U praksi Bog više nije prisutna realnost, on je odsutan, »veliki Izbivalac«, kako ga je netko od suvremenika nazvao. Od tog stanja samo je još jedan korak ili čak niti jedan da se dođe do afirmacije, do uvjerenja, do teorije da je u našem društvu »Bog zaista mrtav«. On za nas praktično više ništa ne znači. Mi možemo sasvim dobro, štoviti i odlično živjeti bez njega.

Sučelice pozitivnih vidika

Prije svega, kažimo da kršćanin u smislu koncilskih dokumenata treba da pozitivno odgovori pravednim zahtjevima sekularizacije. Rekli smo da ona stavlja akcente na vrijednosti čovjeka i svijeta. Posebno joj je stalo da naglasi odgovornost i zrelost čovjeka, gledajući u odgovornom i zreлом čovjeku punu aktualizaciju ljudske osobnosti. Jasno je da kršćanin treba da usvoji te vrijednosti odgovornosti i zrelosti, pa u tom smislu treba da ide i naša kršćanska formacija od majčina krila i kućnog praga, od škole i vjeronaučne dvorane do svjesnog i odgovornog uklapanja u ljudsku i crkvenu zajednicu. U odgoju savjesti treba posebno pripaziti da kršćanin bude od mladih dana spreman da na sebe preuzme odgovornost, pa i onda kad ona traži živa odricanja, a ne da je neodgovorno prebacuje na svoju okolinu, na bližnje. Svaka struktura suvremenog odgoja koja bi kršćanina ostavljala u nekoj nedoraslosti i infantilizmu za naše je doba sasvim nedostatna. Dakako, da taj vidik stavlja zahtjev korjenite obnove odgojnih metoda, koje su u prošlosti umnogome bile nadahnute odviše naglašenim autoritetom i poslušnošću s mnogo doziranih sakralnih i misterioznih elemenata. Ti su se elementi nerijetko apsolutizirali preko mjere. Sekularizacija nam nameće dužnost da nanovo premislimo narav i strukturu odnosa djece prema roditeljima i, obratno, da se uklone nesporazumci koji često postoje samo zbog nedovoljno objašnjenih stavova u principima jedne i druge generacije.

Sekularizacija je stavila naglasak na vrijednost ljudske ljubavi i seksualnog u čovjeku. To nalaže zadatak da se i toj sferi pristupi s nove pozitivne strane, ne s negativne, kako se često u prošlosti prikazivalo. U pozadini negativističkog pristupa seksualnom području ležala je pesimistička misao platonско-augustinskog podrijetla o seksualnosti. Danas bi odgoj mlada čovjeka išao krivim smjerom kad bismo podcjenjivali vrijednosti ljudske ljubavi i ljudske seksualnosti. One imaju svoju veliku vrijednost i golemu pozitivnu ulogu. Treba pozitivno obraditi brak i bračnu zakonitu vezu, bez idealiziranja, ali pošteno i realno prema Stvoriteljevoj zamisli. Također treba prikazati da svaki onaj koji se odlučuje na celibat nipošto ne ispada iz linije ljubavi. Čistoća ne »cijepa srce«, ne otuđuje ga, nego ga prijateljski približuje ljudima. Takva pozitivna vizija ljubavi i seksualnosti sva je okrenuta prema Kristu i prema braći ljudima, prema zajednici

Crkve (opće i mjesne), koja treba da je sva obojena ljudskim lijepim osobinama i iskrenim ljudskim osjećajima blizine. Čistoća ne smije od ljudi načiniti tvrde, otuđene osobe, nesposobne da u danj okolnosti budu nježne i pune ljudskog osjećanja s ljudima. Čistoća bi svakom zajedničkom životu trebala da daje karakter epifanije, svjedočanstva savršenog života Crkve, onoga što nazivamo »communio sanctorum« — zajednice svetih.

Sekularizacija stavlja akcent na ljudski rad kao na instrument samo-oslobađanja i ljudskog rasta. A u onome tko ne radi vidi nametnika, parazita društva, nekoga koga valja ukloniti iz ljudske zajednice. »Ljudski rad koji se obavlja u proizvodnji i izmjeni dobara ili na području ekonomskih usluga, ima veću vrijednost negoli ostali elementi ekonomskog života jer su ovi samo sredstva. Taj, naime, rad, obavljao ga netko samostalno ili ovisno o poslodavcu, neposredno proizlazi iz osobe koja kao da predmetima utiskuje svoj pečat i podvrgava ih svojoj volji. Svojim radom čovjek redovito uzdržava život i svoj i svojih, povezuje se sa svojom braćom i služi im, može iskazivati autentičnu ljubav i dati svoj prilog dovršenju Božjeg stvaranja. Štoviše, držimo da se čovjek, prikazujući Bogu svoj rad, pridružuje otkupiteljskom djelu Isusa Krista, koji je, radeći u Nazaretu vlastitim rukama, dao radu uzvišeno dostojanstvo. Iz toga proizlazi za svakoga čovjeka dužnost da savjesno radi, kao i pravo na rad. A zadaća je društva da prema konkretnim prilikama sa svoje strane pomaže građanima da uzmognu naći priliku za dostatan rad. Konačno, vodeći brigu o funkciji i produktivnosti svakoga, o stanju poduzeća i o općem dobru, rad valja tako nagrađivati da se čovjeku osiguravaju sredstva za dostojno materijalno društveno, kulturno i duhovno življenje svoje i svojih« (GS 67).

Konačno, sekularizacija stavlja time akcent na zalaganje za izgradnju i evoluciju svijeta, za službu ljudima, osobito onima koji su »nerazvijeni« (nerazvijene zemlje) i koji su siromašni (odatle osiguranja, pomoći i slično). Kršćanski laici imaju tu svoje posebno odgovorne zadatke, kako je naglašeno u *Lumen gentium*, poglavlju »o laicima« (br. 30—38), pa u njihovu dekretu *Apostolicam actuositatem*. Ali i svećenici i pripadnici »staleža savjeta« ne mogu se izvući od tih i takvih dužnosti i trajnih sve snažnijih zahtjeva. S obzirom na taj stalež, samo je po sebi razumljivo da takav zahtjev imperativno traži i promjene struktura, ako je potrebno, osobito kod onih redovničkih institucija koje su do jučer možda i odviše naglašavale »fugam mundi« — bijeg od svijeta. Više nego u prijašnja vremena treba da redovnici danas, očito u smislu svojih instituta, budu prisutni u svijetu, da budu znak Božjeg Kraljevstva na zemlji, koje je tu prisutno u povijesti svijeta, novo preobraženo u Kristu i u njemu oslobođeno od svega nečovječnog. Redovnici treba da su u smislu svoga koncilskog dekreta *Perfectae caritatis*, pa onda *Lumen gentium* (br. 43—47) svjedoci eshatološkog na svijetu, treba da žive kao nebeski ljudi, kao da je Božje Kraljevstvo »već tu«, a ipak »još ne« posvema. Redovnici imaju specifičan poziv svjedočenja tog nadzemaljskog elementa u svijetu, dok svjetovnjaci — ne isključivši ih ni na koji način od istog svjedočenja u smislu eshatona — ipak kao prvotni zadatak i poziv djelovanja imaju izgradnju svijeta —

»circa materiam mundi« — oko materije svijeta. No i jedni i drugi treba da ostanu u svijetu, da u njemu svjedoče prema svome pozivu, svaki na svome području djelovanja. Niti se svjetovnjaci smiju prurušiti u redovnike i zaniijekati svoj poziv, niti se redovnici smiju sekularizirati i ostaviti svoj poziv svjedočenja nadzemaljskog u svijetu, pokazujući kako »zemaljski grad« treba da bude uvijek izgrađivan i fundiran na Isusu Kristu, kako se izražava ista konstitucija *Lumen gentium* (br. 46).

Budu li pripadnici duhovnih staleža imali snage da koraknu sa svjetovnjacima tim novim stazama, koje nam pokazuje fenomen i proces sekularizacije u svijetu, njihov se stalež neće moći izroditi u težak rizik da se pomalo raspadne i da ga nestane, nego prije u novo proljeće produbljenja i osvježnja, zamaha i Duha, što je Ivan XXIII. toliko želio čitavoj Crkvi, a Pavao VI. na sve načine nastojao i ostvariti. Dakako, to treba ispravno shvatiti.

Sučelice negativnih vidika

Sekularizacija prijeti da kršćani danas izgube smisao za sam kršćanski život; u opasnosti su i kršćanske istine, a još više mnoge zasade kršćanskog morala, osobito one koje s tjelesnog vidika reguliraju ljudske niske težnje. Bog je poluga i temelj kršćanskog života, pa je stoga taj život znak Božje transcencije u svijetu i znak njegove ljubavi. Toj ljubavi izgrađeni kršćanin zapostavlja sve ostale vrijednosti ljudskog života i djelovanja, ma kako bile u sebi odlične i uzvišene. Kršćanski je život eshatološki znak i anticipacija vječnog života. Pa ako se Bog i vječni život odstrane sa svijeta i stave u »drugi plan«, kršćanski život kao znak koji anticipira Božje kraljevstvo, gubi svaki smisao i svaku dublju motivaciju. Kako sekularizacija stvara nepovoljnu klimu za cjelokupan kršćanski život, u takvoj je klimi i ambijentu svijeta koji uzdiže ljudske vrednote do maksimuma a radikalno podcjenjuje religiozne i duhovne, zaista teško, osobito mladim ljudima, shvatiti veličinu kršćanskog života, osjetiti njegovu ljepotu, da se taj i takav kršćanski život u novonastaloj situaciji prigrli zreloom odlukom, vedro i radosno. Drugim riječima, općenita klima koju je stvorila sekularizacija ne pogoduje shvaćanju niti poštivanju kršćanskog života. To također tumači, bar velikim dijelom, zašto u tom našem svijetu koji živimo, a koji je danomice sve više sekulariziran, ima sve manje obraćenja, sve manje dubokog kršćanskog života (taj se krug suzuje na manji broj, bar se tako čini), sve manje duhovnih zvanja i sve manje oduševljenja kod mladeži za duhovne vrednote.

Sekularizacija je stvorila klimu hedonizma i erotizma, a među svojim postavkama ima i tu da je čovjek apsolutno slobodno biće, kome je svako odricanje, svako ograničavanje — pa dolazilo ono i sa strane ćudorednog zakona — nepravedan zahtjev. Slična ograničenja današnji mladi čovjek shvaća kao nepravedan pritisak sa strane društva. Jasno je da u takvoj klimi kršćanski život, koji također propovijeda — i to bezuvjetno — križ i odricanje od zemaljskih ugodnosti — ukoliko ove mogu postati zaprekom,

od seksualnosti — ukoliko se ona želi shvatiti izolirano, od vlastite slobode — ukoliko se ova postavlja kao apsolutna norma, ne može biti nego anahroničan i upravo nečovječan. Kako sekularizacija stvara klimu unilaženja sve dublje u ovozemne vrijednosti, u rastresenosti i nemir, sve je teže čuti Božji glas, inspiracije Duha Svetoga, zamijetiti unutrašnje poticaje. Bog i dalje poziva čovjeka kao i prije, i dalje želi s njime provoditi nepomućeni dijalog »ti« sa »ti«, ali je čovjek danas preslab da nadvlada šum i buku koju stvaraju drugi glasovi, pa više ne čuje Boga koji ga poziva i koji mu govori. Tako su otežani i molitva i sabranost i druge unutrašnje vrednote u tom pravcu saobraćaja s Bogom, što inače sve tvori najdublje temelje i dušu kršćanskoga života i djelovanja. U toj mucii čovjek je veoma sklon da ubrzo proglasi molitvom bilo koju akciju, svladavanjem bilo koji napor i slično.

Nije potrebno spominjati da sekularizacija pogotovo stavlja u krizu svećenički celibat, podložnost autoritetu, redovničke zavjete itd. Sve vrijednosti kojih se netko odriče »poradi kraljevstva Božjega«, a za koje je inače sekularizacija silno osjetljiva, postaju besmislene. Takva odricanja ne samo da postaju izvanredno otežana nego su u svjetlu sekularizacije i oprečna punom razvoju ljudske osobe. Stoga je teško današnjem mladom čovjeku izložiti uvjerljivo da shvati i prihvati da takva odricanja ne umanjuju ljudsku osobu i slobodu, nego, naprotiv, da te vrijednosti, kad ih se čovjek odreče zbog kraljevstva Božjeg oslobađaju čovjeka od svih spona koje ga vežu da ne bude potpun u ljubavi prema Bogu i braći ljudima. Time se razjašnjava i činjenica da danas mnogi mladi svećenici i redovnici traže da budu razriješeni od »tereta« obveza koje su preuzeli; jedni jer ih više nisu sposobni nositi, a drugi da budu »slobodniji«, kako kažu, i više na raspolaganju boljoj službi Bogu i ljudima.

Iz toga je očito da je današnja sekularizacija, koja je još uvijek u procesu snažnog porasta, jak apel na produbljeniji i autentičniji kršćanski život. Umjesto da danas kršćanin dezertira, da se potpuno posvjetovnjači — a takve napasti nisu odsutne iz našeg života! — potrebno je da služeći Bogu i ljudima u tom i takvom svijetu ne zaboravi da treba da živi svoje autentično kršćanstvo. Danas je više nego ikad potreban svijetu kršćanin i njegovo unutrašnje usmjerenje, njegovo svjedočenje u vjeri i njegov autentičan život po istoj proživljenoj vjeri. Što je svijet više posvjetovnjačen, to je više potreban nadnaravnog, božanskog. Kad bismo mi kršćani zatajili u svome pozivu svjedočenja, tada je doista opasnost da se nadsvijet i našom krivnjom sve više u svijetu zamračii. S druge strane, u toj situaciji sekularizacije, kao za vrijeme oluje na jezeru, naš bi pogled i naše pouzdanje trebali da budu trajno upereni Gospodinu koji upravlja lađom Crkve i svijeta i koji jest i ostaje Alfa i Omega svemira: naš put, istina i život.

Kako je današnje društvo sekularizirani svijet, i više ne izgrađuje podlogu koja bi mogla biti neka baza za crkvenu zajednicu, za Crkvu kao cjelinu, izlaze iz toga novi zadaci. Svijet je u svojim idejama pluralističan, zajednica društva unatoč mnoštvu informacija, bogatstva saobraćajnih sredstava postade zbrkanija; više se ne vidi s nekom jasnoćom kamo vodi

budućnost. U toj se situaciji Crkva ne smije zatvoriti u židovsku sektu, nego treba da postane otvoreno društvo bez vršenja ikakve negativne selekcije. U njoj se moraju naći konformisti i nekonformisti, ljudi različitih političkih težnji, filozofi najrazličitijih koncepcija, desni i lijevi katolici itd. Crkva mora danas prihvatiti taj pluralizam da ne upadne u integritizam. Ona mora naučiti da gleda taj pluralizam kao pozitivan element. Ali to ipak ne znači da Crkvi ne preostaje nijedan zadatak integracije jednoga uzvišenijega reda s obzirom na društveni i duhovni pluralizam koji postoji u svijetu. Upravo taj zadatak Crkva u novonastaloj sekulariziranoj polivalentnoj i pluralističkoj situaciji mora pronaći, shvatiti ga i riješiti, inače je opasnost da se Crkva ogradi u sektu koja bi udovoljavala samo religioznim potrebama pojedinaca, koja bi postala još samo jedna klerikalna Crkva i ne bi mogla preuzeti odgovornosti ni zadatke na svjetskoj ljestvici.

U svemu je još potrebno tražiti odnos između Crkve i sekulariziranog svijeta. Na koji način definirati taj odnos? Neće li Crkva sutra biti više »savjetnica« sekulariziranom svijetu, s obzirom na svoja evanđeoska načela, i više »suradnica«, što bi se moglo ostvarivati nastojanjem pojedinih kršćana u krilu onih profanih ambijenata gdje se već nađu? Crkva ima i treba da ima svoj program rada. Ona ima misiju za svijet. Ne postoji sama za se, postoji za svijet. Mora biti kvasac svijeta. Za kršćanina djelovanje u svijetu i ostvarivanje njegova spasenja nisu dvije zone, materijalno i ravnomjerno različite u njihovu djelovanju; one su bar djelomično dva vidika jedne te iste realizacije u sebi, a ta se realizacija bitno ostvaruje u međusaobraćanju i prostorno-vremenskoj dimenziji povijesti, u krilu tog i takvog konkretnog društva, a to je Crkva. Ona je vršila i treba da vrši utjecaj na svijet. Sada se ne može toga »iz principa« odreći i povući u sakristiju. Jedino je pitanje: koji oblik mora Crkva dati danas takvu zakonitom utjecaju svojom prisutnošću u sekulariziranom svijetu? O tome ona i uz *Lumen gentium* i uz *Gaudium et spes* — inače odlična dva dokumenta Drugog vatikanskog — treba da još ozbiljno promisli.